

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

BS/43/2003

POSZUKIWANIE PRACY - OPINIE I DOŚWIADCZENIA POLAKÓW

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2003

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Prawie wszyscy Polacy (93%) są przekonani, że obecnie najbardziej skutecznym sposobem na znalezienie pracy jest wykorzystanie znajomości i stosunków rodzinnych. Większość sądzi również, że skutecznym sposobem jest założenie własnej firmy, biznesu lub gospodarstwa (60%) oraz telefonowanie do firm i składanie w nich wizyt (60%). Podzielone są poglądy na temat skuteczności korzystania z ofert rejonowych urzędów zatrudnienia (49% opinii pozytywnych), odpowiadania na ogłoszenia (47%), a także zamieszczania ogłoszeń (45%), korzystania z usług prywatnych biur pośrednictwa pracy (40%) i rozsyłania życiorysu (c.v.) do wielu firm (40%). Za najmniej skuteczne uznawane jest przekupstwo (31%) oraz czekanie na okazję (18%).
- W ostatnich kilkunastu latach wyraźnie wzrosło znaczenie protekcji w skutecznym poszukiwaniu pracy. Z deklaracji osób aktywnych zawodowo wynika, że dzięki znajomościom i stosunkom rodzinnym pracę dostało 16% tych, które w obecnym miejscu zostały zatrudnione jeszcze w czasach PRL, 30% rozpoczynających pracę 10-13 lat temu, 40% zatrudnionych 6-9 lat temu, niemal połowa (49%) - 3-5 lat temu oraz 52% pracowników, którzy znaleźli zatrudnienie w ostatnich dwóch latach.
- Badani, którzy obecnie poszukują pracy, najczęściej twierdzą, że wykorzystują w tym celu znajomości i stosunki rodzinne (63%).

Odpowiedzi twierdzące wśród osób poszukujących obecnie pracy (N=212)

- Z deklaracji osób poszukujących obecnie pracy wynika, że zazwyczaj nie ograniczają się one do jednego lub dwóch sposobów (12% i 17% wskazań), lecz stosują trzy rodzaje strategii (28%) bądź cztery-pięć (30%), rzadziej - sześć (11%); zupełnie sporadycznie (3%) szukają pracy na siedem lub więcej sposobów.

Ponadtrzymilionowe bezrobocie sprawiło, że praca stała się w Polsce jednym z najbardziej pożądanym i poszukiwanym dóbr. Z naszych badań wynika, że w tym roku po raz pierwszy nadzieje i obawy Polaków dotyczące tego, co przyniesie bieżący rok w sprawach kraju, w życiu rodziny i osobistym, koncentrowały się głównie wokół pracy i bezrobocia. Fakt ten nie zaskakuje, ponieważ od dłuższego czasu w badaniach opinii społecznej odnotowujemy niezwykle krytyczne oceny sytuacji na krajowym rynku pracy oraz bardzo pesymistyczne prognozy dotyczące możliwości rozwiązania problemu bezrobocia w najbliższej przyszłości¹. Przede wszystkim jednak Polacy bardzo negatywnie oceniają sytuację na lokalnych rynkach pracy - niemal połowa twierdzi, że w ich środowisku zamieszkania trudno jest o jakąkolwiek pracę, a dwie piąte nie widzi żadnych szans na jej znalezienie w swojej miejscowości lub okolicy. Tak pesymistycznej diagnozie towarzyszy znaczne poczucie zagrożenia utratą pracy, występujące niemal u połowy zatrudnionych. W tej sytuacji w lutym sondażu² skupiliśmy się na problemach związanych z poszukiwaniem pracy - zapytaliśmy respondentów, co w dzisiejszych czasach szczególnie sprzyja znalezieniu pracy i które ze stosowanych sposobów jej poszukiwania są obecnie skuteczne. Poprosiliśmy ich także o opisanie własnych doświadczeń w tej dziedzinie.

¹ Zob. komunikaty CBOS „Czego oczekujemy, czego się obawiamy w najbliższej przyszłości?”, styczeń 2003 (oprac. M. Strzeszewski); „Rynek pracy w Polsce i zagrożenie bezrobociem”, luty 2003 (oprac. B. Wciórka).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (153) przeprowadzono w dniach 1-4 lutego 2003 roku na liczącej 1006 osób reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

CO JEST POMOCNE PRZY POSZUKIWANIU PRACY?

Serię pytań na temat poszukiwania pracy rozpoczęło pytanie otwarte, tzn. bez gotowych propozycji odpowiedzi. Chodziło nam przede wszystkim o to, by badani spontanicznie wymienili czynniki pomocne przy poszukiwaniu pracy, jednak inne niż tak oczywiste, jak dobre wykształcenie, odpowiedni zawód i kwalifikacje zawodowe.

W odpowiedziach na tak sformułowane pytanie we wszystkich grupach społeczno-demograficznych zdecydowanie dominuje opinia, że przy poszukiwaniu pracy w Polsce szczególnie pomocne są **znajomości, układy, powiązania** (zob. tabele aneksowe). Uważa tak ponad połowa ogółu badanych (58%). Szczególną uwagę zwraca przy tym bogactwo określeń, jakich używają ankietowani opisując to zjawisko. W tym kontekście należy podkreślić, że jedynie niewielka liczebnie grupa (5%) za skuteczny sposób na znalezienie pracy uznaje **łapówki, przekupstwo**. Wyraźnie częściej niż inni rolę tego czynnika podkreślają osoby najuboższe, robotnicy niewykwalifikowani i rolnicy.

Na drugim miejscu, pod względem odsetka odpowiedzi, plasują się pomocne przy szukaniu pracy **cechy i postawy osób jej poszukujących**. Przytacza je w sumie jedna czwarta badanych (24%). Ich zdaniem, sukcesowi przy szukaniu zatrudnienia sprzyjają przede wszystkim: **zaradność, przedsiębiorczość, kreatywność** (9%) oraz **przebojowość, siła przebicia, umiejętność pokazania się, „sprzedania” siebie i swoich umiejętności** (8%). Mniej akcentowana jest natomiast **pracowitość i dyspozycyjność** (5%) oraz **wytrwałość** (4%), a także **komunikatywność** (3%); zupełnie sporadycznie pojawia się w tym kontekście **kultura osobista** (1%). Znaczenie tych cech i postaw najczęściej doceniają respondenci o wysokim statusie społeczno-ekonomicznym: najlepiej wykształceni, żyjący w dobrych warunkach materialnych, a spośród grup zawodowych - pracujący na własny rachunek poza rolnictwem, kadra kierownicza i inteligencja, pracownicy umysłowi niższego szczebla, a także ludzie młodzi (w wieku od 18 do 34 lat). Natomiast im gorsze są warunki materialne gospodarstw domowych respondentów, niższa ich pozycja społeczno-zawodowa oraz im są oni starsi, tym mniejszy ich odsetek uznaje tego typu czynnik za szczególnie pomocny przy poszukiwaniu pracy.

CBOS	
Wiadomo, że dobre wykształcenie, dobry zawód i doświadczenie zawodowe pomagają w znalezieniu pracy. Co jeszcze, Pana(i) zdaniem, jest szczególnie pomocne przy poszukiwaniu pracy?	
ZNAJOMOŚCI I ŁAPÓWKI	59%
Znajomości , układy, powiązania, koneksje, koligacje, kumoterstwo, protekcja, "plecy", poplecznictwo, wstawiennictwo, poparcie osób wpływowych, nepotyzm, pokrewieństwo, klany rodzinne, obsadzanie wysokich stanowisk znajomymi, krewnymi, członkami rodziny, nazwisko, autorytet, status społeczny, pozycja osoby protegującej, znajomości z ludźmi, którzy "coś mogą", są wysoko postawieni, są decydentami na stanowiskach kierowniczych; kontakty osobiste, przyjaźnie, stosunki koleżeńskie, towarzyskie, pomoc braci w wierze, koneksje partyjne, przynależność do rządzącej partii, opcji, znajomość "dojść" itp.	58%
Łapówki , przekupstwo, podplacanie, pieniądze na łapówki, na załatwienie pracy, na kupienie pracy za gotówkę lub za inne korzyści itp.	5%
CECHY OSOBOWOŚCI I POSTAWY OSÓB POSZUKUJĄCYCH PRACY	24%
Zaradność, przedsiębiorczość, kreatywność , operatywność, obrotność, spryt, inwencja, inicjatywa, pomysłowość, inteligencja, charakter, osobowość, także odpowiednie przygotowanie się do rozmowy wstępnej, korzystanie z doradztwa, przeglądanie ogłoszeń, dowiadywanie się o kryteria stosowane przez pracodawcę, uczestnictwo w kursach przygotowujących do szukania pracy oraz ustawiczne podnoszenie swoich kwalifikacji, dokształcanie się oraz wypowiedzi typu: trzeba sobie samemu organizować pracę, utworzyć sobie miejsce pracy itp.	9%
Przebojowość, siła przebiccia, umiejętność pokazania się, sprzedania siebie, swoich wiadomości, zaprezentowania swojej osoby, autoprezentacji, dobra prezencja, przekonanie o swojej racji, świadomość własnych kompetencji, samoreklamowanie swojej kandydatury, kreatywność w sprzedawaniu swoich wizji, elokwencja, umiejętność wystawiania się, „mieć gadane”, być wygadany, pewność siebie, śmiałość, odwaga, asertywność, rozpychanie się łokciami, trzeba być natrętem itp.	8%
Pracowitość, dyspozycyjność , chęć do pracy, umiłowanie zawodu, wydajność, nieobawianie się ciężkiej roboty, rzetelność, sumienność, uczciwość, solidność, obowiązkowość, bezwarunkowe oddanie firmie itp.	5%
Wytrwałość , zdecydowanie, determinacja, konsekwencja, bycie konstruktywnym, silna własna motywacja, własne zaangażowanie, chęć szukania pracy, upór, samozaparcie, cierpliwość, wiara, energia, aktywność, nieustępliwość w działaniu itp.	4%
Komunikatywność - umiejętność rozmawiania, łatwość w nawiązywaniu kontaktów itp.	3%
Kultura osobista - umiejętność współżycia z ludźmi, otwarcie na ludzi, tolerancja, życzliwość, dobre zachowanie, dobre obyczaje, ogląda towarzyska, sposób bycia, wdzięk, urok osobisty, usposobienie, optymizm, dobry humor, umiejętność przystosowania się do otoczenia itp.	1%
WYGLĄD ZEWNĘTRZNY , atrakcyjność fizyczna, uroda, aparycja, powierzchowność, ładne nogi, przystojny człowiek, schludny ubiór itp.	10%
WIEK I INNE KONKRETNE CZYNNIKI SPRZYJAJĄCE	10%
Wiek , młodość, wiek powyżej 25 lat, do 35 lat, do 40 lat itp.	5%
Inne konkretne czynniki sprzyjające - płeć, stan cywilny, zdrowie, czas, kapitał, zasoby finansowe, pieniądze na inwestycje, na własną działalność gospodarczą, prawo jazdy, własny samochód, własny środek transportu, miejsce zamieszkania i sytuacja na lokalnym rynku pracy, odbyta służba wojskowa, niekaralność, renta, emerytura (ułatwiają znalezienie pracy, bo pracodawca nie płaci ZUS-u) itp.	6%
SZCZĘŚCIE, PRZYPADEK, OKAZJA, OKOLICZNOŚCI - wypowiedzi ogólne	6%
* Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wymienić dowolną liczbę czynników, z których trzy zostały zakodowane. Niemal co czwarty ankietowany (23%) udzielił odpowiedzi nie na temat podkreślając rolę wykształcenia, kwalifikacji (w tym języków obcych i znajomości komputera) oraz doświadczenia zawodowego, czyli czynników, których pytanie celowo nie dotyczyło.	

Jako trzeci pod względem liczby wypowiedzi pojawia się **wygląd zewnętrzny** kandydatów na pracowników (10%). O przypisywanej mu wadze świadczy jednak to, że jest wymieniany równie często jak zaradność, przedsiębiorczość, kreatywność oraz przebojowość, a częściej niż każda z pozostałych cech osobowości i postaw osób poszukujących pracy. Znaczenie powierzchowności szczególnie często podkreślają ludzie młodzi (w wieku od 25 do 34 lat), badani niepracujący, zajmujący się domem, oraz robotnicy, natomiast całkowicie ignorują je rolnicy. Do wyglądu zewnętrznego większą wagę przywiązują kobiety niż mężczyźni.

Pozostałe czynniki badani uważają za mniej istotne, np. zaledwie co dwudziesty (5%) wymienia **wiek** kandydata - jego rolę częściej niż inni podkreślają robotnicy wykwalifikowani i badani niepracujący, zajmujący się domem. Podobnie ankietowani oceniają znaczenie **szczęścia, przypadku** (6%), o czym szczególnie często mówili rolnicy.

Warto też dodać, że chociaż nie interesowały nas opinie na temat roli wykształcenia, kwalifikacji i doświadczenia zawodowego przy poszukiwaniu pracy, znaczna część badanych (23%) wymieniła również te czynniki.

JAKIE STRATEGIE SZUKANIA PRACY SĄ OBECNIE SKUTECZNE?

W kolejnym pytaniu przytoczyliśmy opis dziesięciu stosowanych obecnie sposobów na znalezienie zatrudnienia i prosiliśmy badanych, by ocenili skuteczność każdego z nich.

W opinii ankietowanych najbardziej skutecznym sposobem na znalezienie pracy jest **wykorzystanie znajomości i stosunków rodzinnych**. Przekonanie o decydującej roli protekcji jest powszechne (93%), a prawie dwie trzecie Polaków wyraża je w sposób zdecydowany. Większość badanych (60%) uważa też, że pracę gwarantuje **założenie własnej firmy, biznesu, gospodarstwa**. Równie często za skuteczne uznawane jest **telefonowanie do firm i ich odwiedzanie** (60%). Te trzy sposoby wymagające szczególnej aktywności lub sieci społecznych powiązań wymieniane są najczęściej, natomiast opinie na temat skuteczności pięciu innych strategii są podzielone. Wśród nich najlepiej oceniane jest korzystanie z ofert rejonowych urzędów zatrudnienia (49%) oraz odpowiadanie na ogłoszenia

zamieszczone w prasie, internecie i innych miejscach (47%) - w tym przypadku opinie pozytywne nieco przeważają nad negatywnymi. Za mniej skuteczne uznawane jest zamieszczanie ogłoszeń (45%) oraz korzystanie z usług prywatnych biur i agencji pośrednictwa pracy (40%). Jeszcze gorzej w ocenie badanych wypada skuteczność rozsyłania życiorysu (c.v.) do wielu firm jednocześnie (40%) - w tej sprawie opinie negatywne są nieco częstsze niż pozytywne. Zdecydowanie najgorzej ocenione zostały dwa sposoby: **proponowanie pieniędzy i innych korzyści oraz czekanie, aż trafi się okazja**. Na skuteczność przekupstwa wskazuje co trzeci badany (31%), jednak połowa (51%) nie zgadza się z tym, by był to dobry sposób na znalezienie pracy. Jeszcze gorzej oceniane jest czekanie na okazję (18% wobec 75% wskazań, że taka strategia jest nieskuteczna).

Tabela 1

Jak Pan(i) sądzi, jakie są obecnie skuteczne sposoby na znalezienie pracy? Czy skutecznym sposobem jest:	Tak*	Nie*	Trudno powiedzieć
	w procentach		
- wykorzystanie znajomości i stosunków rodzinnych	93 (64)	3 (1)	4
- założenie własnej firmy, biznesu, gospodarstwa	60 (15)	22 (5)	17
- telefonowanie do firm lub składanie w nich osobistych wizyt w celu zorientowania się w ewentualnych możliwościach zatrudnienia	60 (15)	32 (8)	8
- korzystanie z ofert rejonowych urzędów zatrudnienia	49 (9)	42 (13)	9
- odpowiadanie na ogłoszenia zamieszczone w prasie, w internecie i innych miejscach	47 (11)	42 (12)	22
- zamieszczanie ogłoszeń, np. w prasie, internecie i innych miejscach	45 (9)	43 (11)	12
- korzystanie z usług prywatnych biur i agencji pośrednictwa pracy	40 (8)	41 (14)	20
- rozsyłanie swojego życiorysu (c.v.) do wielu firm jednocześnie licząc, że dostanie się odpowiedź	40 (8)	47 (11)	13
- proponowanie pieniędzy, innych korzyści w zamian za pracę	31 (7)	51 (22)	18
- czekanie, aż trafi się okazja	18 (3)	75 (39)	7
* Są to połączone odsetki odpowiedzi „zdecydowanie” i „raczej”. W nawiasach podano odsetki odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „zdecydowanie nie”.			

Odpowiedzi na pytanie zamknięte potwierdzają to, co odnotowaliśmy analizując pytanie otwarte. Spośród nieformalnych sposobów stosowanych przy poszukiwaniu pracy tylko protekcja - według Polaków - gwarantuje sukces, natomiast przekupstwo zaliczane jest do najmniej skutecznych metod.

Opinie o skuteczności wymienionych strategii są na ogół słabo zróżnicowane społecznie. Wyjątek stanowią poglądy na temat założenia własnej firmy, biznesu czy gospodarstwa, które wyraźnie zależą od poziomu wykształcenia - im jest on wyższy, tym więcej badanych uznaje skuteczność indywidualnej inicjatywy gospodarczej. Okazuje się jednak, że badani gorzej wykształceni nie negują skuteczności przedsiębiorczości, lecz częściej niż inni nie mają wyrobionego zdania na ten temat (por. tabelę aneksową). Wykształcenie różnicuje także opinie o korzystaniu z ofert rejonowych urzędów zatrudnienia - jest ono uznawane za skuteczne tym częściej, im niższy poziom wykształcenia badanych, natomiast wśród osób mających wyższe wykształcenie i wysoką pozycję zawodową (kadra kierownicza i inteligencja oraz pracujący na własny rachunek poza rolnictwem) przeważa pogląd o nieskuteczności tej metody (zob. tabelę aneksową). Odnotowujemy także, iż niektóre grupy społeczno-zawodowe wyjątkowo często podkreślają walory poszczególnych strategii. Dla przykładu - robotnicy wykwalifikowani częściej niż inni wskazują na skuteczność zamieszczania ogłoszeń i odpowiadania na nie, a także korzystania z usług prywatnych biur pośrednictwa pracy, natomiast pracownicy fizyczno-umysłowi częściej niż inni uważają, że pracę można dostać dzięki przekupstwu lub czekając na sprzyjającą okazję.

JAK ZNALAZŁY SWOJĄ OBECNĄ PRACĘ OSOBY AKTYWNE ZAWODOWO?

Chcąc poznać rzeczywiste zachowania Polaków na rynku pracy, zapytaliśmy tych, którzy deklarują, że obecnie mają zatrudnienie, o ich osobiste doświadczenia w tym zakresie. Z deklaracji pracujących (grupa ta stanowi 45% ogółu badanych) wynika, że co trzeci z nich (35%) znalazł swoją pracę głównie dzięki protekcji, tzn. znajomościom lub stosunkom rodzinnym. Natomiast jedna czwarta (25%) twierdzi, że po prostu otrzymała propozycję pracy nie szukając jej. Co piąty respondent z tej grupy (20%) przyznaje, że skuteczne było telefonowanie do różnych firm i ich odwiedzanie. Natomiast własną firmę, biznes lub gospodarstwo założyła ponad jedna siódma obecnie pracujących (15%). Doświadczenia osób zatrudnionych wskazują, że mniej skuteczne okazały się takie sposoby poszukiwania pracy, jak: odpowiadanie na ogłoszenia (11%), korzystanie z ofert rejonowego urzędu zatrudnienia

(9%) czy czekanie na okazję (8%). Pozostałe metody przynosiły sukces jeszcze rzadziej. Trzeba zaznaczyć, że nikt nie przyznał się do tego, iż uzyskał obecne zatrudnienie dzięki przekupstwu.

CBOS	
Jak znalazł(a) Pan(i) swoją obecną pracę? Proszę wskazać trzy najważniejsze sposoby, które wykorzystał(a) Pan(i) przy poszukiwaniu tej pracy.	Wskazania osób pracujących (N=448)
Wykorzystał(a)m znajomości, stosunki rodzinne	35%
Otrzymał(a)m propozycję, ofertę pracy nie szukając jej	25%
Telefonował(a)m, składał(a)m osobiste wizyty w różnych firmach w celu zorientowania się w ewentualnych możliwościach zatrudnienia	20%
Założył(a)m własną firmę, biznes, gospodarstwo	15%
Odpowiedział(a)m na ogłoszenie	11%
Skorzystał(a)m z ofert rejonowego urzędu zatrudnienia	9%
Czekał(a)m, aż trafi się okazja	8%
Przejąłem(ęłam) gospodarstwo rolne	6%
Rozsyłał(a)m swój życiorys (c.v.) do wielu firm jednocześnie licząc, że dostanę odpowiedź	5%
Zamieścił(a)m ogłoszenie	1%
Skorzystał(a)m z usług prywatnego biura, agencji pośrednictwa pracy	1%
Zaoferował(a)m pieniądze, inne korzyści w zamian za pracę	0%
Inne sposoby	3%
Procenty nie sumują się do 100, ponieważ pracujący mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.	

Z deklaracji pracujących wynika, że osoby należące do poszczególnych grup społeczno-zawodowych miały odmienne doświadczenia przy poszukiwaniu pracy. **Kadra kierownicza i inteligencja** to jedyna grupa, w której co drugi zatrudniony otrzymał pracę nie szukając jej (49%), znacznie rzadziej przedstawiciele tej grupy wykorzystywali protekcję (28%) czy znajdowali pracę telefonując do firm lub je odwiedzając (27%). **Pracownicy umysłowi niższego szczebla** przede wszystkim korzystali z protekcji (36%) lub załatwiali pracę poprzez kontakt (osobisty lub telefoniczny) z firmą (30%), co czwarty z nich (25%) otrzymał pracę bez jej szukania, a co piąty (21%) skorzystał z ofert rejonowego urzędu

zatrudnienia. **Pracownicy fizyczno-umysłowi** mają swoją pracę głównie dzięki protekcji (51%), inne metody okazały się w ich przypadku znacznie mniej skuteczne. **Robotnicy wykwalifikowani** nieco częściej korzystali z protekcji (41%), niż otrzymywali pracę bez szukania (36%), rzadziej zaś załatwiali ją telefonując do firm, składając wizyty (24%). **Robotnicy niewykwalifikowani** w większości znajdowali pracę dzięki znajomościom i stosunkom rodzinnym (57%), znacznie rzadziej otrzymywali ją bez szukania (20%) lub dzięki kontaktom telefonicznym i osobistym z firmą (18%). Zdecydowana większość **rolników** (70%) przejęła gospodarstwo po rodzicach lub poprzez zawarcie małżeństwa, a co trzeci z nich (33%) sam je założył; żaden rolnik nie przyznaje się do korzystania z protekcji. Niemal wszyscy **pracujący na własny rachunek poza rolnictwem** (91%) są twórcami swojej firmy, a co piąty z tej grupy (20%) wykorzystał znajomości i stosunki rodzinne do jej uruchomienia.

Tabela 2

Jak znalazł(a) Pan(i) swoją obecną pracę? Proszę wskazać trzy najważniejsze sposoby, które wykorzystał(a) Pan(i) przy poszukiwaniu tej pracy.	Wskazania osób pracujących według ich przynależności do grup społeczno-zawodowych*						
	1	2	3	4	5	6	7
	w procentach						
Wykorzystał(a)m znajomości, stosunki rodzinne	28	36	51	41	57	0	20
Otrzymał(a)m propozycję pracy nie szukając jej	49	25	15	36	20	5	8
Telefonował(a)m, składał(a)m osobiste wizyty	27	30	17	24	18	0	2
Założył(a)m własną firmę, biznes, gospodarstwo	7	0	4	0	0	33	91
Odpowiedział(a)m na ogłoszenie	12	15	18	12	13	0	1
Skorzystał(a)m z ofert rejonowego urzędu zatrudnienia	3	21	13	6	13	0	0
Czekał(a)m, aż trafi się okazja	6	9	9	10	12	0	5
Przejąłem(ęłam) gospodarstwo rolne	0	0	0	0	0	70	0
Rosyłał(a)m swój życiorys (c.v.) do wielu firm	6	8	10	3	0	0	1
Zamieścił(a)m ogłoszenie	2	1	1	0	4	0	0
Skorzystał(a)m z usług prywatnego biura, agencji pośrednictwa pracy	4	0	0	0	4	0	0
Zaoferował(a)m pieniądze, inne korzyści	0	0	0	0	0	0	0
Inne sposoby	6	1	2	1	0	5	4

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ pracujący mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.
 * 1 - kadra kierownicza i inteligencja, 2 - pracownicy umysłowi niższego szczebla, 3 - pracownicy fizyczno-umysłowi, 4 - robotnicy wykwalifikowani, 5 - robotnicy niewykwalifikowani, 6 - rolnicy, 7 - pracujący na własny rachunek poza rolnictwem.

Z deklaracji zatrudnionych wynika, że nieformalne sposoby pozyskiwania pracy opierające się na powiązaniach społecznych (znajomościach, stosunkach rodzinnych) odgrywają decydującą rolę w środowiskach osób o niższych kwalifikacjach zawodowych - przede wszystkim wśród robotników niewykwalifikowanych (57%) i pracowników fizyczno-umysłowych (51%), nieco rzadziej wśród robotników wykwalifikowanych (41%) i pracowników umysłowych niższego szczebla (36%). Natomiast nie mają one takiego znaczenia w środowiskach osób o najwyższych kwalifikacjach zawodowych, najbardziej przedsiębiorczych i kreatywnych oraz posiadających własny kapitał (lub zdolność kredytową) bądź ziemię.

JAK ZMIENIAŁA SIĘ SKUTECZNOŚĆ NIEKTÓRYCH SPOSOBÓW POSZUKIWANIA PRACY?

Pytanie o to, jak ludzie aktywni zawodowo znaleźli swoją ostatnią pracę, ma charakter retrospektywny. Odpowiadając na nie respondenci częstokroć musieli sobie przypomnieć wydarzenia sprzed wielu lat. Co trzeci pracujący (33%) jest zatrudniony w obecnym miejscu pracy co najmniej 14 lat (a więc swoją obecną pracę rozpoczął jeszcze w PRL), co siódmy (15%) pracuje ponad 10 lat, a co ósmy (13%) - od 6 do 9 lat. Natomiast w ostatnim pięcioleciu zatrudniło się dwie piąte obecnie pracujących (39%), w tym 21% rozpoczęło pracę w ostatnich dwóch latach. Dzięki temu, że doświadczenia respondentów pochodzą z tak różnych okresów, możemy spróbować prześledzić, czy i w jaki sposób w ciągu ostatnich lat zmieniała się skuteczność niektórych opisywanych strategii zdobywania pracy.

W ostatnich kilkunastu latach odnotowujemy wyraźny wzrost znaczenia protekcji w skutecznym poszukiwaniu pracy. Z deklaracji pracujących wynika, że dzięki znajomościom i stosunkom rodzinnym pracę dostała mniej więcej jedna szósta (16%) tych, którzy w obecnym miejscu zostali zatrudnieni jeszcze w czasach PRL. Wśród zatrudnianych w III RP liczba ta systematycznie rosła - od 30% wśród rozpoczynających pracę w pierwszej fazie przemian ustrojowych (10-13 lat temu) do 40% wśród zatrudnionych 6-9 lat temu i 49% wśród podejmujących pracę 3-5 lat temu. Natomiast wśród osób, które zdobyły

pracę w ostatnich dwóch latach, już ponad połowa (52%) deklaruje, że uzyskała ją głównie dzięki znajomościom i stosunkom rodzinnym.

Tabela 3

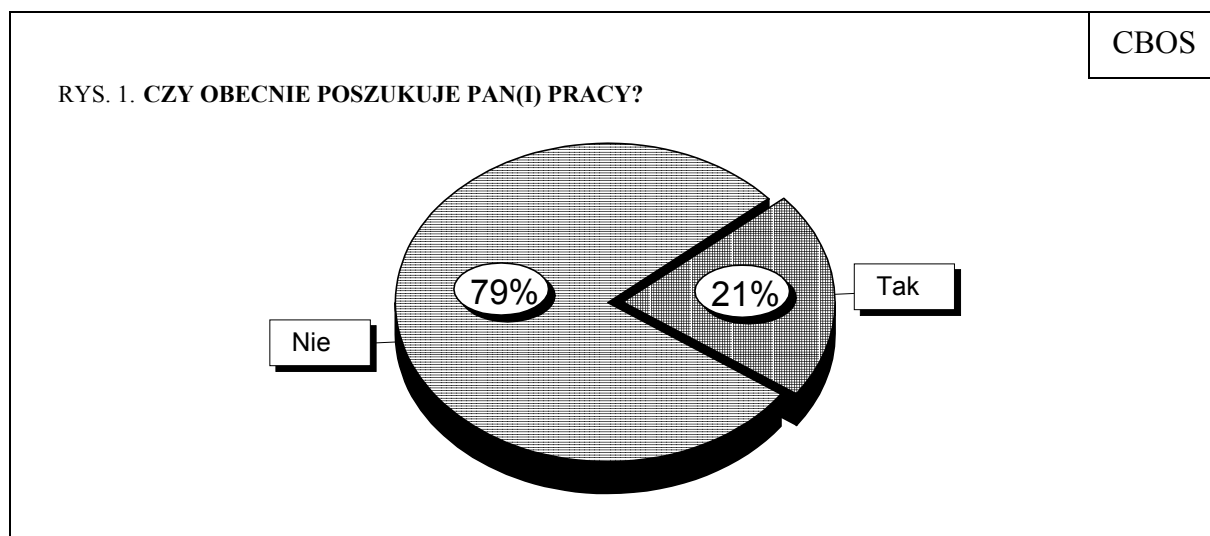
Jak znalazł(a) Pan(i) swoją obecną pracę? Proszę wskazać trzy najważniejsze sposoby, które wykorzystał(a) Pan(i) przy poszukiwaniu tej pracy.	Jak długo pracuje Pan(i) w obecnym miejscu pracy?				
	14 lat i dłużej	10 - 13 lat	6 - 9 lat	3 - 5 lat	2 lata lub krócej
	w procentach				
Wykorzystał(a)m znajomości, stosunki rodzinne	16	30	40	49	52
Otrzymał(a)m propozycję pracy nie szukając jej	35	14	23	25	19
Telefonował(a)m, składał(a)m osobiste wizyty	14	23	19	24	25
Założył(a)m własną firmę, biznes, gospodarstwo	15	34	10	9	10
Odpowiedział(a)m na ogłoszenie	2	6	19	19	16
Skorzystał(a)m z ofert rejonowego urzędu zatrudnienia	8	10	9	6	13
Czekał(a)m, aż trafi się okazja	2	7	13	16	9
Przejął(ę) gospodarstwo rolne	14	9	16	10	4
Roszył(a)m swój zyciorys (c.v.) do wielu firm	3	0	5	8	11
Zamieścił(a)m ogłoszenie	0	0	1	2	4
Skorzystał(a)m z usług prywatnego biura, agencji pośrednictwa pracy	0	0	0	4	1
Zaoferował(a)m pieniądze, inne korzyści	0	0	0	0	0
Inne sposoby	2	3	0	6	2
Procenty nie sumują się do 100, ponieważ pracujący mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.					

Deklaracje badanych świadczą też, że przed rokiem 1989 zatrudnienie najczęściej uzyskiwało się bez szukania, otrzymując propozycję pracy (35%), znacznie rzadziej zaś - przez protekcję (16%) lub własną inicjatywę gospodarczą (15%). Natomiast w pierwszej fazie przemian ustrojowych (10-13 lat temu) najwięcej osób (34%) zdobyło pracę dzięki temu, że założyło własną firmę, uruchomiło swój biznes czy gospodarstwo rolne, a nieco mniej (30%) - dzięki protekcji. W kolejnych latach III RP znajomości i stosunki rodzinne stały się najbardziej skutecznym sposobem zdobywania zatrudnienia. Inaczej mówiąc, protekcja zdominowała stosunki na rynku pracy, natomiast własna inicjatywa gospodarcza spadła z pierwszego miejsca, jakie zajmowała wśród najbardziej skutecznych sposobów w początkowych latach III RP, na szóste - 6-9 lat temu i siódme w ostatnich pięciu latach.

Jak widać, w dzisiejszej Polsce wzrostowi znaczenia protekcji towarzyszy malejąca rola własnej inicjatywy gospodarczej.

DOŚWIADCZENIA OSÓB OBECNIE POSZUKUJĄCYCH PRACY

Z naszych badań wynika, że obecnie co piąty dorosły Polak (21%) szuka pracy.

Zrozumiałe, że o pracę zabiega zdecydowana większość bezrobotnych (85%), jednak mniej więcej co siódmy (15%) zaprzecza temu. Pracy poszukuje także ponad jedna piąta uczniów i studentów (22%), prawie co ósmy rencista (12%) oraz 7% osób zajmujących się prowadzeniem gospodarstwa domowego i 3% emerytów.

Prawie jedna trzecia badanych niemających pracy (29%) przyznaje, że jej poszukuje. Nowej lub dodatkowej pracy szuka również co dziewiąty mający zatrudnienie (11%).

Tabela 4

Czy obecnie ma Pan(i) pracę?	Czy obecnie poszukuje Pan(i) pracy?	
	Tak	Nie
	w procentach	
Tak	11	89
Nie	29	71

Poszukujący pracy to głównie ludzie młodzi (w wieku od 18 do 34 lat), najubożsi - o najniższych dochodach przypadających na osobę w rodzinie, żyjący w złych warunkach materialnych, mający wykształcenie zawodowe (zob. tabele aneksowe).

Chcieliśmy się dowiedzieć, jak obecnie Polacy radzą sobie z poszukiwaniem pracy, kiedy sytuacja na rynku pracy jest szczególnie trudna. W tym celu poprosiliśmy osoby poszukujące zatrudnienia o opisanie swoich doświadczeń.

Tabela 5

W jaki sposób poszukuje Pan(i) pracy? Czy:	Wskazania osób poszukujących pracy (N=212)	
	Tak	Nie
	w procentach	
- wykorzystuje Pan(i) znajomości, stosunki rodzinne	63	37
- odpowiada Pan(i) na ogłoszenia	59	41
- czeka Pan(i), aż trafi się okazja	57	43
- telefonuje Pan(i), składa osobiste wizyty w różnych firmach w celu zorientowania się w ewentualnych możliwościach zatrudnienia	52	48
- korzysta Pan(i) z ofert rejonowego urzędu zatrudnienia	51	49
- rozsyła Pan(i) swój życiorys (c.v.) do wielu firm jednocześnie licząc, że dostanie Pan(i) odpowiedź	24	76
- korzysta Pan(i) z usług prywatnego biura, agencji pośrednictwa pracy	13	87
- zamieszcza Pan(i) ogłoszenia	12	88
- próbuje Pan(i) uruchomić własną firmę, biznes, gospodarstwo	9	91
- oferuje Pan(i) coś w zamian - pieniądze, inne korzyści	5	95
- inny sposób (np. szukanie pracy za granicą, „na własną rękę”, podnoszenie kwalifikacji, przekwalifikowywanie się itp.)	6	94

Z deklaracji osób poszukujących pracy wynika, że najczęściej zabiegają one o zatrudnienie przez protekcję. Znajomości, układy rodzinne wykorzystuje dwie trzecie z nich (63%), natomiast ponad połowa odpowiada na ogłoszenia (59%), telefonuje do firm lub je odwiedza (52%), korzysta z ofert rejonowego urzędu zatrudnienia (51%). Do najczęściej stosowanych sposobów poszukiwania pracy należy także oczekiwanie na okazję (57%). O ponad połowę mniejsza grupa poszukujących zatrudnienia (24%) rozsyła do różnych firm swój życiorys (c.v.), jeszcze mniej popularne są pozostałe metody. Należy jednak podkreślić dwie sprawy. Przede wszystkim to, że obecnie co jedenasty poszukujący pracy (9%) próbuje

uruchomić własną firmę, biznes, gospodarstwo, a także fakt, iż co dwudziesty badany z tej grupy (5%) przyznaje, że starając się o pracę oferuje w zamian pieniądze lub inne korzyści. Trzeba zaznaczyć, że mężczyźni znacznie częściej niż kobiety podejmują próby założenia własnej firmy (13% wobec 4%), częściej też próbują załatwić pracę za pomocą przekupstwa (7% wobec 2%). Kobiety natomiast znacznie częściej niż mężczyźni wykorzystują znajomości i układy rodzinne (70% wobec 59%), a także częściej korzystają z ofert rejonowych urzędów pracy (62% wobec 43%) oraz odpowiadają na ogłoszenia (65% wobec 55%).

Warto też wyraźnie podkreślić, że poszukując pracy respondenci zazwyczaj nie ograniczają się do jednego lub dwóch sposobów (12% i 17% wskazań), lecz stosują trzy (28%) lub cztery-pięć (30%), natomiast rzadziej przyznają się do stosowania sześciu sposobów (11%) i zupełnie sporadycznie - do siedmiu i więcej (3%).

Tabela 6

Cechy społeczno-demograficzne	Wskazania osób, które deklarują, że obecnie poszukują pracy (N=212)										
	Liczba sposobów stosowanych przy poszukiwaniu pracy										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	w procentach										
Ogółem	12	17	28	16	14	11	2	0	0	0	1
Mężczyźni	16	21	26	11	11	12	2	0	0	0	1
Kobiety	7	12	30	22	17	10	2	0	0	0	0
Bezrobotni	8	16	29	15	16	14	2	0	0	0	0
*Nie można rozpatrywać pozostałych charakterystyk z powodu zbyt małej ich liczebności.											

Z naszych obliczeń wynika ponadto, że przy poszukiwaniu pracy bardziej aktywne są kobiety niż mężczyźni. Mężczyźni dwa razy częściej niż kobiety ograniczają się do stosowania tylko jednego lub dwóch sposobów (37% wobec 19%), natomiast kobiety znacznie częściej niż mężczyźni poszukują pracy na cztery-pięć sposobów (odpowiednio: 39% i 22%).

Na zakończenie warto bliżej przyjrzeć się respondentom, którzy w naszym badaniu określili się jako bezrobotni. W całej badanej próbie wylosowano 141 takich osób, co stanowi 14% ogółu ankietowanych. Należy jednak wyraźnie zastrzec, że choć ogół naszych respondentów jest reprezentatywny dla dorosłej ludności Polski, to grupa bezrobotnych, która

znalazła się w próbie, nie jest wystarczająco liczna, by na jej podstawie wypowiadać się bez żadnych zastrzeżeń o całej zbiorowości bezrobotnych w Polsce.

CBOS	
W jaki sposób poszukuje Pan(i) pracy? Czy:	Odpowiedzi twierdzące wśród bezrobotnych (N=141)
- korzysta Pan(i) z ofert rejonowego urzędu zatrudnienia	56%
- telefonuje Pan(i), składa osobiste wizyty w różnych firmach w celu zorientowania się w ewentualnych możliwościach zatrudnienia	51%
- czeka Pan(i), aż trafi się okazja	51%
- odpowiada Pan(i) na ogłoszenia	50%
- wykorzystuje Pan(i) znajomości, stosunki rodzinne	48%
- rozsyła Pan(i) swój życiorys (c.v.) do wielu firm jednocześnie licząc, że dostanie Pan(i) odpowiedź	19%
- korzysta Pan(i) z usług prywatnego biura, agencji pośrednictwa pracy	12%
- zamieszcza Pan(i) ogłoszenia	9%
- próbuje Pan(i) uruchomić własną firmę, biznes, gospodarstwo	6%
- oferuje Pan(i) coś w zamian - pieniądze, inne korzyści	2%
- inny sposób (np. szukanie pracy za granicą, „na własną rękę”, podnoszenie kwalifikacji, przekwalifikowywanie się itp.)	6%
Nie poszukuje pracy	15%

Wyżej wspomnieliśmy, że w lutym co siódmy badany przez nas bezrobotny (15%) deklarował, że obecnie nie poszukuje pracy. Można przypuszczać, że w większości osoby te (poza wypadkami losowymi) unikają pracy, a środki do życia uzyskują ze źródeł innych niż wynagrodzenie za pracę. Jednak zdecydowana większość bezrobotnych zabiega o pracę i to na wiele sposobów. Co najmniej połowa korzysta z ofert rejonowego urzędu zatrudnienia (56%), a także telefonuje do firm, odwiedza je (51%) oraz odpowiada na ogłoszenia (50%). Niemal co drugi bezrobotny (48%) stara się wykorzystać swoje znajomości i układy rodzinne. Połowa (51%) przyznaje jednak, że poszukiwanie pracy to także czekanie, aż trafi się okazja. Pozostałe metody również świadczą o aktywności bezrobotnych, choć są znacznie rzadziej stosowane. Co piąty bezrobotny (19%) rozsyła do różnych firm swój życiorys, prawie co ósmy

(12%) korzysta z usług prywatnego biura pośrednictwa pracy, co jedenasty (9%) zamieszcza ogłoszenia, a 6% próbuje uruchomić własną firmę. Zaledwie dwóch na stu (2%) badanych przez nas bezrobotnych przyznaje, że w zamian za pracę oferuje pieniądze lub inne korzyści.

Bezrobotni poszukują pracy na wiele sposobów: jedna czwarta (24%) ogranicza się do jednego lub dwóch z nich, nieco większy odsetek (29%) stosuje trzy strategie, prawie jedna trzecia (30%) - cztery do pięciu, a mniej więcej co szósty bezrobotny (16%) szuka pracy na sześć lub siedem sposobów.

Prawie wszyscy Polacy są przekonani, że w dzisiejszych czasach protekcja jest najbardziej skutecznym sposobem na znalezienie pracy. Większość za skuteczne uznaje także założenie własnego biznesu lub gospodarstwa oraz telefonowanie do różnych firm, odwiedzanie ich. Podzielone są zdania na temat innych metod, a za najmniej skuteczne badani uważają przekupstwo (na które wskazuje jednak prawie jedna trzecia) oraz oczekiwanie na odpowiednią okazję.

Osobiste doświadczenia respondentów ukazują systematyczny wzrost roli protekcji w skutecznym poszukiwaniu pracy. Z deklaracji osób aktywnych zawodowo wynika, że dzięki znajomościom i stosunkom rodzinnym swoją obecną pracę dostała jedna szósta tych, które zostały zatrudnione jeszcze w czasach PRL, prawie jedna trzecia rozpoczynających pracę w pierwszej fazie przemian ustrojowych (10-13 lat temu), dwie piąte zatrudnionych 6-9 lat temu, niemal połowa - 3-5 lat temu oraz ponad połowa pracowników, którzy znaleźli zatrudnienie w ostatnich dwóch latach. Ponadto okazuje się, że badani obecnie poszukujący pracy w większości zabiegają o nią przez znajomości i stosunki rodzinne.

Wzrostowi znaczenia protekcji towarzyszy malejąca rola własnej inicjatywy gospodarczej - obecnie zaledwie co jedenasty badany poszukujący pracy próbuje uruchomić własną firmę lub założyć gospodarstwo, natomiast w pierwszej fazie przemian (10-13 lat temu) najwięcej osób zdobyło pracę właśnie w ten sposób, a mniejsza grupa - dzięki protekcji. W kolejnych latach III RP protekcja całkowicie zdominowała stosunki na rynku pracy, a własna inicjatywa gospodarcza spadła z pierwszego miejsca, jakie zajmowała wśród najbardziej skutecznych sposobów w początkowych latach po przełomie, na szóste - 6-9 lat temu i siódme w ostatnich pięciu latach.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Wiadomo, że dobre wykształcenie, dobry zawód i doświadczenie zawodowe pomagają w znalezieniu pracy. Co jeszcze, Pana(i) zdaniem, jest szczególnie pomocne przy poszukiwaniu pracy? 1 - Znajomości; 2 - Łapówki; 3 - Cechy osobowości i postawy osób poszukujących pracy; 4 - Wygląd zewnętrzny; 5 - Wiek; 6 - Inne konkretne czynniki sprzyjające; 7 - Szczęście, przypadek, okazja, okoliczności; 8 - Odpowiedzi nie na temat (%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	Liczba osób
Ogółem	58	5	24	10	5	6	6	23	1002
Płeć									
Mężczyźni	58	5	24	7	5	5	6	24	479
Kobiety	59	6	24	12	6	7	5	22	524
Wiek									
18-24 lat	62	3	30	10	1	8	5	22	154
25-34	59	6	30	16	7	10	6	17	182
35-44	63	7	27	7	9	5	6	18	162
45-54	62	7	21	9	6	2	6	19	216
55-64	50	4	18	9	6	8	6	30	128
65 lat i więcej	50	5	17	6	2	4	6	33	161
Miejsce zamieszkania									
Wios	55	7	24	9	4	6	6	26	368
Miasto do 20 tys.	57	4	27	7	7	4	5	18	96
20-100 tys.	58	6	24	14	8	9	6	23	224
101-500 tys.	64	6	22	8	8	6	6	19	180
501 tys. i więcej mieszk.	61	1	23	9	1	3	3	23	135
Wykształcenie									
Podstawowe	45	8	21	6	3	5	5	32	282
Zasadnicze zawodowe	64	7	19	7	9	4	5	15	232
Średnie	64	4	27	13	7	7	7	21	367
Wyższe	62	4	32	12	2	8	4	23	121
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	69	4	32	9	4	5	7	14	72
Prac. umysł. niż. szczebla	61	2	34	11	5	6	5	15	98
Pracownicy fiz.-umysł.	72	3	23	9	7	8	5	13	65
Robotnicy wykwalifikowani	48	4	20	15	12	0	4	29	82
Robotnicy niewykwalifik.	55	12	25	16	2	6	6	15	42
Rolnicy	65	12	12	0	3	10	12	25	33
Pracujący na własny rach.	49	3	35	10	2	3	8	27	55
Bierni zawodowo									
Renciści	54	4	21	9	5	7	3	24	100
Emeryci	50	6	15	7	4	5	5	36	178
Uczniowie i studenci	67	7	25	10	1	9	4	28	89
Bezrobotni	64	7	25	8	1	6	7	15	141
Gospodynie domowe i inni	48	13	27	17	13	15	6	18	45
Pracuje w:									
inst. państw., publicznej	64	3	27	14	6	2	3	16	169
społec. właścicieli									
prywatnych i państwa	55	7	28	6	8	5	3	21	67
sekt. prYW. poza rolnict.	56	4	31	12	5	7	10	20	177
prywatnym gosp. rolnym	65	10	13	4	2	7	10	24	42
Dochody na jedną osobę									
Do 299 zł	53	17	20	10	7	8	8	17	136
300-399	65	2	18	8	3	5	8	28	85
400-599	60	7	23	11	6	4	3	22	158
600-800	55	4	27	9	6	7	5	25	148
Powyżej 800 zł	59	3	27	13	3	9	6	24	152
Ocena własnych war. mater.									
Złe	61	9	17	10	7	7	6	20	318
Średnie	56	5	24	10	5	5	5	24	463
Dobre	59	2	34	10	4	7	6	24	220
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	45	8	20	12	2	8	5	32	53
Raz w tygodniu	60	6	24	10	6	7	6	22	471
1-2 razy w miesiącu	56	6	24	12	7	2	6	21	140
Kilka razy w roku	61	4	22	7	4	4	6	23	223
W ogóle nie uczestniczy	57	4	25	11	5	6	4	22	110
Poglądy polityczne									
Lewica	64	6	27	8	5	5	4	18	226
Centrum	60	4	23	11	5	6	6	24	310
Prawica	55	6	32	8	5	8	5	20	210
Trudno powiedzieć	53	5	16	11	8	4	6	27	256

Tabela 2. Jak Pan(i) sądzi, jakie są obecnie skuteczne sposoby na znalezienie pracy? Czy skutecznym sposobem jest założenie własnej firmy, biznesu, gospodarstwa? (%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	60	22	17	1001
Płeć				
Mężczyźni	60	26	14	477
Kobiety	61	19	20	525
Wiek				
18-24 lat	67	21	13	154
25-34	67	24	9	181
35-44	66	23	12	162
45-54	55	30	15	216
55-64	58	19	23	127
65 lat i więcej	52	13	35	162
Miejsce zamieszkania				
Wies	56	22	22	368
Miasto do 20 tys.	72	15	13	96
20-100 tys.	62	24	13	224
101-500 tys.	58	24	19	178
501 tys. i więcej mieszk.	66	21	13	135
Wykształcenie				
Podstawowe	52	20	28	282
Zasadnicze zawodowe	59	26	15	232
Średnie	64	22	14	366
Wyższe	72	21	7	121
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	75	19	6	72
Prac. umysł. niż. szczebla	68	19	13	98
Pracownicy fiz.- umysł.	65	28	7	64
Robotnicy wykwalifikowani	70	23	7	82
Robotnicy niewykwalifik.	60	20	20	42
Rolnicy	60	7	33	33
Pracujący na własny rach.	64	25	11	55
Bierni zawodowo				
Renciści	48	24	28	101
Emeryci	53	17	31	178
Uczniowie i studenci	66	22	12	89
Bezrobotni	55	32	14	141
Gospodynie domowe i inni	56	28	17	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	66	20	14	169
spółce właścicieli	73	19	8	67
prywatnych i państwa	67	25	7	176
sekt. pryw. poza rolnict.	63	10	27	41
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	49	36	16	135
300-399	70	13	17	85
400-599	62	21	17	158
600-800	58	22	20	148
Powyżej 800 zł	67	21	11	152
Ocena własnych war. mater.				
Złe	55	26	20	318
Średnie	59	22	19	463
Dobre	71	18	11	220
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	52	22	26	53
Raz w tygodniu	63	20	17	470
1-2 razy w miesiącu	56	27	17	141
Kilka razy w roku	59	23	19	223
W ogóle nie uczestniczy	63	25	12	109
Poglądy polityczne				
Lewica	65	23	12	227
Centrum	62	23	15	309
Prawica	67	21	12	210
Trudno powiedzieć	49	22	30	255

Tabela 3. Jak Pan(i) sądzi, jakie są obecnie skuteczne sposoby na znalezienie pracy? Czy skutecznym sposobem jest korzystanie z ofert rejonowych urzędów zatrudnienia? (%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	49	42	9	1002
Płeć				
Mężczyźni	48	45	8	477
Kobiety	51	39	10	525
Wiek				
18-24 lat	53	43	3	154
25-34	46	51	3	181
35-44	47	48	4	162
45-54	45	46	10	216
55-64	56	31	13	127
65 lat i więcej	52	26	22	162
Miejsce zamieszkania				
Wies	53	37	10	369
Miasto do 20 tys.	47	50	8	96
20-100 tys.	57	34	10	224
101-500 tys.	48	45	7	178
501 tys. i więcej mieszk.	33	57	10	135
Wykształcenie				
Podstawowe	61	25	14	282
Zasadnicze zawodowe	46	48	7	232
Średnie	47	46	7	367
Wyższe	36	55	9	121
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	34	53	13	72
Prac. umysł. niż. szczebla	48	41	11	98
Pracownicy fiz.- umysł.	48	50	2	65
Robotnicy wykwalifikowani	64	35	1	82
Robotnicy niewykwalifik.	50	47	3	42
Rolnicy	41	42	17	33
Pracujący na własny rach.	35	56	9	55
Bierni zawodowo				
Renciści	58	32	10	101
Emeryci	51	29	20	178
Uczniowie i studenci	41	53	6	89
Bezrobotni	53	46	1	141
Gospodynie domowe i inni	48	42	10	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	49	42	9	169
spółce właścicieli	54	43	4	67
prywatnych i państwa	44	50	6	176
sekt. pryw. poza rolnict.	40	44	16	41
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	61	36	3	135
300-399	47	43	10	85
400-599	53	39	8	158
600-800	49	41	10	148
Powyżej 800 zł	43	48	10	152
Ocena własnych war. mater.				
Złe	48	45	7	318
Średnie	52	37	11	463
Dobre	46	47	7	220
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	41	48	11	53
Raz w tygodniu	53	37	9	470
1-2 razy w miesiącu	56	36	8	141
Kilka razy w roku	44	47	8	223
W ogóle nie uczestniczy	37	54	9	109
Poglądy polityczne				
Lewica	46	47	7	227
Centrum	49	43	8	310
Prawica	48	44	7	210
Trudno powiedzieć	54	33	13	255

Tabela 4. Jak Pan(i) sądzi, jakie są obecnie skuteczne sposoby na znalezienie pracy? Czy skutecznym sposobem jest proponowanie pieniędzy, innych korzyści w zamian za pracę? (%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	31	51	18	1001
Płeć				
Mężczyźni	34	51	16	477
Kobiety	29	52	20	525
Wiek				
18-24 lat	28	62	10	154
25-34	33	59	8	181
35-44	34	49	18	162
45-54	32	51	17	216
55-64	29	52	20	127
65 lat i więcej	30	34	36	161
Miejsce zamieszkania				
Wies	33	46	20	369
Miasto do 20 tys.	31	53	16	96
20-100 tys.	32	55	13	224
101-500 tys.	31	51	18	177
501 tys. i więcej mieszk.	25	58	18	135
Wykształcenie				
Podstawowe	34	43	24	282
Zasadnicze zawodowe	38	48	14	232
Średnie	27	58	15	367
Wyższe	25	57	18	121
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	33	49	18	72
Prac. umysł. niż. szczebla	18	71	11	98
Pracownicy fiz.- umysł.	43	49	8	65
Robotnicy wykwalifikowani	31	61	8	82
Robotnicy niewykwalifik.	32	40	27	42
Rolnicy	28	29	43	33
Pracujący na własny rach.	32	57	11	55
Bierni zawodowo				
Renciści	34	45	21	101
Emeryci	33	34	33	177
Uczniowie i studenci	27	64	9	89
Bezrobotni	33	56	12	141
Gospodynie domowe i inni	32	56	12	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	29	59	12	169
spółce właścicieli	29	49	21	67
prywatnych i państwa	31	58	11	176
sekt. pryw. poza rolnict.	39	29	32	41
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	37	48	15	135
300-399	36	50	14	85
400-599	37	44	19	158
600-800	27	54	19	148
Powyżej 800 zł	25	57	18	152
Ocena własnych war. mater.				
Złe	34	46	19	317
Średnie	32	50	19	463
Dobre	26	61	13	220
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	16	51	33	53
Raz w tygodniu	31	51	18	470
1-2 razy w miesiącu	33	49	18	141
Kilka razy w roku	35	51	14	223
W ogóle nie uczestniczy	29	57	14	169
Poglądy polityczne				
Lewica	33	49	18	227
Centrum	31	56	13	310
Prawica	34	52	14	210
Trudno powiedzieć	28	46	26	254

Tabela 5. Czy obecnie poszukuje Pan(i) pracy? (%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	21	79	1003
Płeć			
Mężczyźni	26	74	478
Kobiety	17	83	525
Wiek			
18-24 lat	36	64	154
25-34	32	68	181
35-44	24	76	162
45-54	24	76	215
55-64	6	94	129
65 lat i więcej	1	99	162
Miejsce zamieszkania			
Wies	22	78	369
Miasto do 20 tys.	17	83	96
20-100 tys.	17	83	224
101-500 tys.	25	75	179
501 tys. i więcej mieszk.	22	78	135
Wykształcenie			
Podstawowe	14	86	284
Zasadnicze zawodowe	32	68	232
Średnie	23	77	366
Wyższe	13	87	121
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	15	85	71
Prac.umysł./fiz.szczegół.	11	89	98
Pracownicy fiz.- umysł.	16	84	65
Robotnicy wykwalifikowani	14	86	82
Robotnicy niewykwalifik.	2	98	42
Rolnicy	7	93	33
Pracujący na własny rach.	10	90	55
Bierni zawodowo			
Renciści	12	88	101
Emeryci	3	97	179
Uczniowie i studenci	22	78	89
Bezrobotni	85	15	141
Gospodynie domowe i inni	7	93	45
Pracuje w:			
inst. państw., publicznej	10	90	168
spółce właścicieli	10	90	67
prywatnych i państwa	10	90	176
sekt. pryw. poza rolnict.	15	85	41
prywatnym gosp. rolnym	8	92	
Dochody na jedną osobę			
Do 299 zł	32	68	135
300-399	29	71	85
400-599	15	85	159
600-800	10	90	148
Powyżej 800 zł	7	93	152
Ocena własnych war. mater.			
Złe	30	70	318
Średnie	19	81	465
Dobre	13	87	220
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	13	87	53
Raz w tygodniu	18	82	471
1-2 razy w miesiącu	23	77	141
Kilka razy w roku	26	74	223
W ogóle nie uczestniczy	25	75	109
Poglądy polityczne			
Lewica	20	80	227
Centrum	27	73	309
Prawica	20	80	210
Trudno powiedzieć	16	84	256

Tabela 6. Jak znalazł(a) Pan(i) swoją obecną pracę? Proszę wskazać trzy najważniejsze sposoby, które wykorzystał(a) Pan(i) przy poszukiwaniu tej pracy. 1 - Odpowiedziało(a)m na ogłoszenie; 2 - Zamieściło(a)m ogłoszenie; 3 - Wykorzystało(a)m znajomości, stosunki rodzinne; 4 - Telefnowało(a)m, składało(a)m osobiste wizyty w różnych firmach w celu zorientowania się w ewentualnych możliwościach zatrudnienia; 5 - Skorzystało(a)m z ofert rejonowego urzędu zatrudnienia; 6 - Skorzystało(a)m z usług prywatnego biura, agencji pośrednictwa pracy; 7 - Rozsyłało(a)m swój życiorys (c.v.) do wielu firm jednocześnie licząc, że dostanę odpowiedź; 8 - Czekając(a)m, aż trafi się okazja;

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ogółem	11	1	35	20	9	1	5	8
Płeć								
Mężczyźni	10	1	30	21	7	2	3	10
Kobiety	13	2	40	18	12	0	7	6
Wiek								
18-24 lat	13	0	45	30	23	0	16	8
25-34	17	3	42	21	8	3	6	11
35-44	6	1	37	16	9	1	3	8
45-54	10	1	25	22	7	0	5	5
55-64	15	0	35	10	13	0	3	8
65 lat i więcej	23	0	8	36	12	0	0	23
Miejsce zamieszkania								
Wieś	9	0	29	16	7	0	1	12
Miasto do 20 tys.	10	4	35	24	12	4	0	20
20-100 tys.	10	0	31	22	14	10	0	4
101-500 tys.	10	2	50	28	8	1	0	7
501 tys. i więcej mieszk.	20	3	51	14	7	2	11	3
Wykształcenie								
Podstawowe	14	0	32	22	6	0	2	2
Zasadnicze zawodowe	10	3	36	15	9	0	7	9
Średnie	12	0	37	20	11	1	7	11
Wyższe	11	2	32	24	8	3	7	6
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	12	2	28	27	3	4	6	6
Prac. umysł. niż. szczebla	15	1	36	30	21	0	8	9
Pracownicy fiz.- umysł.	18	1	51	17	13	0	10	9
Robotnicy wykwalifikowani	12	0	41	24	6	0	3	10
Robotnicy niewykwalifik.	13	4	57	18	13	4	0	12
Rolnicy	0	0	0	0	0	0	0	0
Pracujący na własny rach.	1	0	20	2	0	0	1	5
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	7	0	32	26	14	0	3	9
spółce właścicieli	12	3	44	25	9	0	8	7
prywatnych i państwa	18	2	41	16	6	0	8	9
sekt. prywat. poza rolnictw.	0	0	4	0	0	0	0	5
prywatnym gosp. rolnym								
Dochody na jedną osobę								
Do 299 zł	0	0	35	8	6	0	0	8
300-399	11	0	35	21	17	0	2	9
400-599	4	0	43	14	12	0	3	10
600-800	20	2	39	27	9	2	4	11
Powyżej 800 zł	9	0	28	20	8	0	6	10
Ocena własnych war. mater.								
Złe	13	3	43	13	11	2	4	11
Średnie	13	1	34	20	10	1	5	8
Dobre	8	0	30	24	8	0	7	7
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	0	0	22	7	0	0	10	22
Raz w tygodniu	13	1	33	23	8	1	6	11
1-2 razy w miesiącu	6	3	33	16	5	0	3	5
Kilka razy w roku	12	1	38	21	16	0	5	6
W ogóle nie uczestniczy	10	0	43	12	7	1	4	4
Poglądy polityczne								
Lewica	8	1	35	17	7	0	7	6
Centrum	11	0	32	22	11	0	4	10
Prawica	14	4	37	22	9	4	6	11
Trudno powiedzieć	13	0	36	17	11	0	4	3

(continued)

Tabela 6 cd. 9 - Zaoferowa(a) pieniądze, inne korzyści w zamian za pracę; 10 - Otrzyma(a) propozycję, ofertę pracy nie szukając jej; 11 - Założy(a) własną firmę, biznes, gospodarstwo; 12 - Przej(a)ł gospodarstwo rolne (%)

	9	10	11	12	Inne sposoby	Liczba osób
Ogółem	0	25	15	6	3	448
Płeć						
Mężczyźni	0	26	18	7	4	232
Kobiety	0	24	11	5	1	215
Wiek						
18-24 lat	0	31	4	2	0	34
25-34	0	23	11	4	3	121
35-44	0	23	17	7	4	124
45-54	0	30	19	6	0	133
55-64	3	13	19	9	9	29
65 lat i więcej	0	14	0	40	6	7
Miejsce zamieszkania						
Wies	0	23	16	19	3	136
Miasto do 20 tys.	2	17	14	3	2	46
20-100 tys.	0	32	13	0	2	122
101-500 tys.	0	32	13	0	5	74
501 tys. i więcej mieszk.	0	15	19	0	5	70
Wykształcenie						
Podstawowe	0	27	9	11	1	55
Zasadnicze zawodowe	0	21	10	14	2	99
Srednie	0	21	19	4	3	196
Wyższe	0	37	15	0	4	98
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	0	49	7	0	6	71
Prac.umysł.niż.szczebla	0	25	0	0	1	98
Pracownicy fiz.- umysł.	1	15	4	0	2	65
Robotnicy wykwalifikowani	0	36	0	0	1	79
Robotnicy niewykwalifik.	0	20	0	0	0	42
Rolnicy	0	5	33	70	5	32
Pracujący na własny rach.	0	8	91	0	4	53
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	0	33	1	0	2	169
spółce właścicieli	0	37	2	0	1	67
prywatnych i państwa	0	17	31	0	3	171
sekt. pryw. poza rolnict.	0	5	29	70	4	37
prywatnym gosp. rolnym						
Dochody na jedną osobę						
Do 299 zł	0	20	18	19	0	36
300-399	0	19	6	6	1	38
400-599	0	19	13	3	0	64
600-800	1	29	7	3	3	85
Powyżej 800 zł	0	42	20	1	5	82
Ocena własnych war. mater.						
Zle	0	17	6	12	1	96
Srednie	0	26	15	5	2	215
Dobre	1	29	22	4	5	137
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	0	52	24	0	5	13
Raz w tygodniu	0	28	13	8	2	204
1-2 razy w miesiącu	0	24	15	9	2	73
Kilka razy w roku	1	20	11	4	1	110
W ogóle nie uczestniczy	0	16	29	4	10	45
Poglądy polityczne						
Lewica	1	33	17	3	4	104
Centrum	0	25	12	8	1	159
Prawica	0	26	18	4	4	109
Trudno powiedzieć	0	13	13	9	2	76